

Krystyna Duraj-Nowakowa*

PEDEUTOLOGIA SYSTEMOLOGICZNA OD SCHEMATU DO KREATYWNOŚCI W PEDAGOGICE

Wprowadzenie: cele, metodyka i badania

Projekt naszej monografii zbiorowej nt. *Nauczyciel w cyberkulturze. Między schematem a kreatywnością*, zaanonsowany przez zielonogórskie jej pomysłodawczynię i redaktorki naukowe (ze stosownym wyprzedzeniem) wyzwolił współautorski namysł nad problemem, jak ujęty w tytule niniejszego artykułu.

Jako doświadczona pedagog i zarazem polonistka (z pierwszego fakultetu) celowo sięgam myślą do genezy wybranego problemu, rozwiązywanego w toku własnych studiów i badań oraz ich – autorskich i zespołowych (pod moją redakcją) – opisów. Aby potem ukazać odległej daty – nie tylko osobniczo, ale i grupowo – szkic rodowodu zastosowań teorii systemów, zwanej nauką o systemach czyli systemologią, na gruncie nauk pedagogicznych, w tym – pedeutologii.

Dlatego celami niniejszego opisu czyniąc te genezę, tj. rodowód podejmowanej tematyki, wyznaczam sobie też zadanie zwięzłej próby egzemplifikacji problemu materiałami z obszaru dwu preferowanych subdyscyplin pedagogiki – jej metodologii (por.: Duraj-Nowakowa 1998, 2005) i najdłużej uprawianej pedeutologii. Oto relacje wzajemne problemu, nad- i podproblemów niniejszego opracowania.

Wybrawszy esej jako gatunek piśmiennictwa, swoistą odmianę i jego formę wypowiedzi pisemnej, będę mogła pozwolić sobie na bardziej swobodną postać języka i stylu – przegląd piśmiennictwa w selektywnym wyborze, spośród około kilku tysięcy (*sic*) pozycji, publikacji dobranych problemowo, ale tylko ilustratywnie w sposób nader ograniczony ramami objętości niniejszego tekstu (z nadziejami nie tylko na lepszą komunikację z PT czytelnikami, ale i ich zachęcenie do osobistych lektur, obficie tu przywoływanych,

***Krystyna Duraj-Nowakowa** – profesor zwyczajny, doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, Akademia Ignatianum w Krakowie; zainteresowania naukowe: nauki filologiczne i humanistyczno-społeczne; pedagogika: dydaktyka, metodologia nauk pedagogicznych, pedeutologia; e-mail: jurnov@poczta.onet.pl

do których kieruję, zachęcam jako odnoszących się do nazwanych trzech zhierarchizowanych kręgów tematycznych). Za których to czytelników wraz z PT Redaktorkami woluminu uznajemy w niniejszym tomie głównie pedagogów w ogólności, zaś w szczególności – pedeutologów.

Metodykę i metodę naszego poznawania wyznacza – zwrotnie – podjęta tematyka i wybrana koncepcja/procedura poznania, którą tutaj zastosowałam, studium przypadku w świetle literatury podmiotu i przedmiotu dwojakej proveniencji: ogólnopedagogicznej i autorskiej rozległych dat publikacji (por.: Duraj-Nowakowa 1978, 1979, 1996a, 1996b) (stąd wynika stosowanie różnych form czasowników – 1. o. l. poj. i/lub 1. o. l. mn. – w zależności od stanowiska jednostkowego autorki albo zbiorowego akceptowanych stanowisk wielu już autorów).

Celowy i problemowy dobór źródeł literaturowych wspieramy krypto bibliografią, czyli bibliografią załącznikową, wyróżniając w niej dwa skrzyżowane rodzaje: 1) bibliografię podmiotową – dokumenty z piśmiennictwa poddawane analizie i 2) bibliografię przedmiotową – publikacje, które posłużyły do opracowania tematu niniejszego artykułu przez interpretacje ich zawartości.

Stosujemy więc tu nietypowy sposób prezentacji materiałów, który polega na skrzyżowaniu opisu chronologicznego z problemowym, odtwórczego z przetwórczym i kompilacyjnym, aż po przedstawienie prób swoistych, własnych projektów nowatorskich, prób ujęć kreatywnych nawet z wizją ich aspektów twórczych. Które okażą się którymi, pozostawiamy do decyzji czytelników. Z metodą pisarstwa związany jest tu przyjęty styl wypowiedzi – „teoretyczny”: przeglądowo-sprawozdawczy i postulatywny. Budowanie projekcji i budowa modeli to styl dość typowy dla pedagogiki okresu jej i zarazem ustrojowej transformacji, której ramy czasowe zdają się pokrywać z osobniczymi ramami życiorysów zawodowych. Mowa jest więc o skali przestrzeni w dwu silnie splecionych wymiarach – społeczno-pedeutologicznej i indywidualnej (w zakresach aż kilku pielęgnowanych subdyscyplin: 1) dotyczących warsztatu poznania pedagogicznego, 2) dydaktyki, szerzej – pedagogiki szkoły wyższej i 3) pedeutologii). Stąd wynika mozaika hierarchicznie szkieletowanych nadproblemów, problemów i doń podproblemów do tematu artykułu. Można więc powiedzieć, iż oscylujemy pomiędzy rzeczywistością (aspekt ontyczny) a marzeniami (aspekt transcendentálny). Zatem nie można zaprzeczyć, że moje ujęcie tematu opisu – od lat – poszerza, a może i zgłębia pole dyskursów pedeutologicznych. Urozmaica więc, może i wzbogaca o nowe punkty widzenia przedmiotu pedeutologii, pojmowanego bez granic od technologicznego schematu po humanistyczne spojrzenia, często krzyżowane, mieszane, co ze swej strony zdaje się wyraziście znamionować już

postpostmodernistyczny paradygmat poznania. Nie jestem w tych podejściach osamotniona, potwierdzają to kierunki prac tak moich najbliższych – od dziesiątków lat – współpracowników (spośród których niektórzy zważają się moimi uczniami i kontynuatorami) (Kaliszewska, Klasińska 2010), jak i współautorzy niniejszego zbiorowego tomu opracowań monografii podjętej tu w *Roczniku Lubuskim* problematyki. Nie od rzeczy będzie więc podkreślić szczególną estymę do regionu Ziemi Lubuskiej, gdzie startowałam do zawodu jako nauczycielka Liceum Pedagogicznego w Lubsku.

Od systemologii przez metodologię nauk do metodologii pedagogiki

Do czytelników zwracam się tu z uprzejmą prośbą o cierpliwsze i wyrozumiałe odczytanie, za co z góry bardzo dziękuję, rzekomo trudniejszych kilku stron następnym. W rzeczy samej cała trudność ich recepcji może – dla niektórych odbiorców – tkwić w skrótowo lapidarnym naszkicowaniu kwestii koniecznych.

Godzi się sprecyzować najpierw – wyjściowo i tylko nader zwięźle – przyjętą definicję cybernetyki społecznej do zastosowania w naukach pedagogicznych jako nauki o procesach, celach i metodach sterowania społeczeństwem i łączności, wzajemnym oddziaływaniu, jako sposób całościowego traktowania opisywanych zjawisk. Dodam, iż równoległe współtworzona systemologia od tej definicji także wychodziła; mają bowiem obie te dyscypliny wspólny rodowód, przedmiot i metodykę rozpoznawania subiektu i obiektu zainteresowań.

Trzeba wskazać – nie mając miejsca *ab ovo* charakteryzować systemologii (por.: Duraj-Nowakowa 1992) – przynajmniej na warunki powstawania systemologii stworzonej głównie przez (skądinąd biologa i historyka sztuki) wiedeńczyka, Ludwiga von Bertalanffy'ego, który na początku XX stulecia w Chicago zapoczątkował, a potem w latach 50. XX stulecia dopracował układ warunków nowego paradygmatu myślenia naukowego w opozycji do pozytywistycznego następująco:

- komputeryzacja i symulacja,
- teoria przedziałów,
- teoria mnogości,
- teoria grafów,
- teoria sieci (dwie ostatnie, topologia, czyli matematyka relacji, obejmująca dziedziny nienumeryczne),

- cybernetyka (*nomen omen*),
- teoria informacji (w kategoriach ilości mieszalnej oraz zasad przekazywania informacji)*,
- teoria automatów,
- teoria gier (jako analiza racjonalnej rywalizacji między przeciwnikami na zasadzie: maksimum zysków, minimum strat)*,
- teoria podejmowania decyzji (problematyka racjonalnego wyboru w danej sytuacji i jego skutki)*,
- teoria masowej obsługi (w warunkach zatłoczenia) (v. Bertanffy 1984, Laszlo 1978).

Natomiast, ograniczywszy się do jednej tu tylko, ale za to reprezentatywnej publikacji, podkreślę, iż Marian Mazur w pomnikowym, jak się okazało, dziele, będącym zarazem aplikacją utworów systemologów i oryginalnego pomysłu zastosowaniem na polu psychologii dowiódł, że żywiołowy rozwój ogólnych teorii cybernetycznych nie byłby możliwy, gdyby nie – uprzednie i/lub równoległe – narodziny właśnie takich subdyscyplin jak:

- teoria systemów,
- teoria sprzężeń,
- teoria regulacji,
- teoria informacji,
- teoria decyzji,
- teoria optymalizacji,
- teoria programowania,
- teoria gier,
- teoria organizacji (Mazur 1976).

Obok niewątpliwych zbieżności, nawet identyczności wykazów w trzech przypadkach, zwracają uwagę i rozbieżności. W obu koncepcjach, co prawda, powtarzają się dokładnie tylko trzy kategorie (oznaczone gwiazdkami). Ale obie koncepcje dzieli okres aż 40 lat, więc ujawniane są tu także kierunki

rozwoju tak idei, jak i specyfiki i cech metodologiczno-rzeczowych orientacji myślenia, poznania naukowego w stylu z tendencją do ujęć całościowych.

Celowo zatrzymuję uwagę czytelników na tych dwu klasyfikacjach, żeby na tym materiale upoglądowanym w kolumnach tekstu ukazać nie tylko wielość składników nauki o systemach, czyli systemologii, ale i jednocześnie wskazać na – w podtekstach zawarte – więzi wzajemne między tymi dyscyplinami nauki (o czym nie ma tu miejsca, by napisać szczegółowiej).

Notabene kluczowe pojęcia ‘system’ i ‘układ’ są często stosowane w znaczeniach synonimicznych, ale pojęcie układu częściej jest używane w rozważaniach nad modelowaniem przedmiotów (np. w cybernetyce, mechanice, w elektronice). Zaś istota systemu tkwi w rozumieniu go nie jako amorficznego, cząstkowego, zatomizowanego, enumeratywnego zbioru elementów lecz organizacji strukturalnej, całości funkcjonalnej, zintegrowanej. System to celowo zorganizowany zbiór elementów oraz relacji, zachodzących między tymi elementami i między ich własnościami (Heisenberg 1987). Treści obu tych definicji wyraźnie wskazują, dlaczego pedagog znajduje je jako treściwe i przydatne dla humanistyczno-społecznych przedmiotów naszych zainteresowań podejściem całościowym do ich poznawania (Duraż-Nowakowa 1992).

Sięgnijmy choć krótko do rodowodu cybernetyki: w historii nauki termin ten pojawia się od dawna. Oto już Platon w dialogu *Gorgiasz* cybernetyką nazwał umiejętność kierowania statkiem i państwem. W czasach nowożytnych epoki Oświecenia prekursorami idei cybernetyki byli uczeni tej miary, co Kartezjusz, Julien Offrey, de la Mettrie i Ettiienne Bonnot de Condillac. Zaś kolejne ożywienie zainteresowań badaczy dla tych kwestii nastąpiło dopiero przed i podczas II wojny światowej. W Polsce także wówczas z problemami cybernetyki związane były badania Stefana Manczarskiego, Hugo Steinhausena i innych.

Cybernetykę ogólną Maria Kempisty pojmowała jako naukę o tworzeniu praw opisujących wszelkie procesy odbywające się w układach technicznych, biologicznych i społecznych (Boroń 1973; Kempisty 1973). To dzięki cybernetyce technicznej budowane są między innymi maszyny, komputery. Zastosowania cybernetyki mają znaczenie nie tylko fizjologiczne i prakseologiczne, lecz także psychologiczne i pedagogiczne. Przy czym owo sterowanie w definicji cybernetyki rozumie się jako poszczególny przypadek komunikacji, stąd zaś wywodzi się rozwijana w obrębie tejże cybernetyki teoria informacji.

Przyjmując te skrótowo zarysowane wyżej pochodzenie systemologii dokonywałam prób ich aplikacji na grunt metodologii i teorii z obszaru nauki humanistyczno-społecznych, na teren pedagogiczno-pedeutologiczny. Pierwsze takie próby w ślad za niektórymi polskimi autorami (promotorami sys-

temologii aplikowanej w pedagogice najpierw na gruncie najbardziej miękkim teorii wychowania, więc najtrudniejszym dla systemowego podejścia Aleksander Lewin, Stanisław Kawula, Julian Radzewicz) podejmowałam początkowo w książkach pedeutologicznych (Duraj-Nowakowa 1981, 1989, 2011). Pary recenzentów do każdej z nich z osobna utwierdzały w zasadności podejmowanych kierunków poszukiwań, co zachęciło do podjęcia trudu opracowania nawet metodologicznej rozprawy obszernej (s. 309), po raz pierwszy konfrontującej tkwiący w systemologii potencjał z punktu widzenia szans i możliwości, ale i wątpliwości co do zastosowań przez pedagoga i pedeutologa (Duraj-Nowakowa 1992). Można by też stwierdzić, iż nie tylko w sensie indywidualnym, lecz także w znaczeniu społecznym owe lata 1981-1992 okazują się być pierwszym etapem starań autorskich, podkreślam, w kontynuacji i rozwijaniu prób aplikacji ujęcia systemowego w pedagogice.

Dziś można by to śmiało – w ślad za dojrzałszymi i patrzącymi tyleż wertykalnie, co i horyzontalnie recenzentami wydawniczymi (np. Kazimierz Denek, Tadeusz Lewowicki, Heliodor Muszyński, Stefan Mynarski, Tadeusz W. Nowacki, Wincenty Okoń, Zygmunt Wiatrowski, Stefan Wołoszyn) tamtych publikacji – nazwać systemolohicznymi inspiracjami oglądu, analiz i komentowania oraz wyjaśniania kwestii pedagogiki i pedeutologii w świetle wizji pewnych zróżnicowanych wymiarów istoty ich zjawisk i otoczenia, przestrzeni.

Dlatego zaznaczyć trzeba te ważne aspekty i konteksty w piśmiennictwie oraz w tzw. realu konsytuacje systemologiczne: całościowość podejść, sterowanie i samosterowanie zachowaniem, działalnością profesjonalną, komunikacja przez informację *face to face* i za pośrednictwem mediów, optymalizacja działań, zastosowanie teorii organizacji w procesach pracy nauczycielskiej i pedagogicznej.

Pedagogika systemologiczna

Promotor systemologii jako tzw. wielkiego paradygmatu/strategii poznania, ale też – zauważmy – jako teorii i metodologii nauk, chociaż był uczniem neopozytywistów, ostro ich krytykował przede wszystkim za atomistyczną wizję świata, bowiem dostrzegał pewien ład, zgodnie z którym zbudowany jest świat i za pomocą stworzonej przez siebie metody systemowej starał się badać zasady rządzące tym ładem (takie idee urzekają mnie nadal w epoce chaosu). Rezultatem atomistycznej postawy wedle Bertalanffy'ego jest nadmierna specjalizacja w nauce, powodująca dezintegrację wiedzy (Daniels, Yeates 1974).

Jedną z idei, która zauroczyła i mnie, nauczycielkę i pedagoga, było uczynienie teorii systemów przede wszystkim językiem i metodyką in-

tegrującymi wszystkie dyscypliny, a później swego rodzaju subdyscypliną naukoznawstwa, która byłaby zdolna wchłonąć, uporządkować i rozwinąć całą naukę. Nawet jeśli te skrajne nadzieje opuszczają nas w dobie postmodernizmu, same dążenia poznawcze ukierunkowane w stronę postrzegania przedmiotu poznania całościowo, w sposób systemologiczny rokują pozyskanie rozleglejszych i pogłębionych wyników (Blížkovský 1992).

Aktualnie w kontekstach humanistyczno-społecznej przestrzeni jest większe zainteresowanie układami i systemami zasileniowymi i informacyjnymi, ich dwoistością, ponieważ układy względnie odosobnione współdziałają z otoczeniem (środowiskiem) na zasadzie wymiany materii, energii (emocje i motywacja) i informacji w toku komunikacji pedagogicznej. Przez informację rozumie się tu pewną treść, będącą opisem (np. sprawozdaniem z badań), poleceniem (np. dydaktycznym), rozkazem (np. kierowniczo-organizacyjnym), zakazem (np. pokontrolnym PAK-i); treść, przekazaną przez nadawcę którym może być dowolna rzecz lub osoba, do odbiorcy, którym także mogą być te dwa dowolne czynniki – osobowe lub rzeczowe (Gościński 1968; Lange 1965).

Cybernetyka zapewnić może skuteczność działaniom ludzkim, o czym bliżej traktuje prakseologia jako nauka o sprawnym działaniu. Cybernetyka może pomóc w zbadaniu ludzkiej cechy świadomego dążenia do celu i umiejętności przewidywania, usprawnić twórcze myślenie, zoptymalizować działalność ludzką, pracę nas, nauczycieli, w szczególności przez dobrą jej organizację, jak podkreślali mistrzowie (Kotarbiński 1972, 1973; Pszczołowski 1978). Ponadto, duże nadzieje wiąże się z badaniami oraz zastosowanie cybernetyki w nauczaniu, jak podkreślał już dawno między wieloma innymi autorami tzw. czysty cybernetyk (Greniewski 1969) i cybernetyk wprost stosujący swą wiedzę na gruncie dydaktyk, jak Barbara Mazur (1975 oraz Mynarski 1981, 1985) i dydaktyki szkoły wyższej, jak Kazimierz Wenta (2003).

Po dwudziestu latach starań o uprawianie pedagogiki według strategii całościowej systemowo przyszła kolej na jej opracowania w takim ujęciu. Starania najpierw polegały na kwerendach źródłowej literatury wielodyscyplinarnej i kilkudziesięciu. Docierać należało więc do kilku dziedzin nauki, poczynając od filozofii i filozofii systemów opisu świata. Trzeba było docierać do specjalistycznego piśmiennictwa głównie z kilku dyscyplin: psychologii systemowej (Vasta, Heith, Miller 1995), socjologii systemowej (Luhmann 2007) i rodzącej się takiejże pedagogiki systemologicznej (Kučerová 1987). Analizy i interpretacje piśmiennictwa w ich autorskim opracowaniu pozwoliły skonstruować monografię (Duraj-Nowakowa 1992), która zawiera opis dokonań i wizję projektowania: 1) koncepcji zastosowań filozofii i epi-

stemologii na użytek pedagogiki (s. 5-63), 2) charakterystykę istoty i właściwości (s. 64-93) oraz 3) rodzajów i struktur modeli systemów (s. 94-156). Tak scharakteryzowane przesłanki myślenia systemowego w pedagogice pozwoliły na ich konkretyzację: 4) funkcje modeli w badaniach naukowych i praktyce edukacyjnej (s. 157-179), 5) istota procesu modelowania systemowego w pedagogice (s. 180-201), 6) metodyka i inne warunki procesu modelowania systemowego w pedagogice, 7) modelowanie systemowe dydaktyki (Duraj-Nowakowa 2001), 8) modelowanie systemowe w pedagogice przedszkolnej (Duraj-Nowakowa 2010).

Można więc stwierdzić starania o tworzenie pedagogiki systemologicznej przez analogię do na przykład pedagogiki holistycznej (por.: Żłobicki), bliskiej pedagogice ujmowanej systemologicznie, ale i specyficznie odmiennej.

Systemologiczne inspiracje pedeutologii

Jeśli rozumiemy internet systemowo jako globalną sieć sieci, uwagę zwraca kilka kwestii pedagogicznych:

- komunikacja w internecie,
- proces uczenia się z wykorzystaniem mediów społecznych,
- semiotyczny charakter interakcji w internecie (znak, znaczenie, symbol, ikona),
- wirtualne grupy samopomocy w internecie,
- cyberprzemoc wśród dzieci i młodzieży (Lewowicki, Siemieniecki 2012).

Zagadnienia te noszą znamiona skrzyżowanych przedmiotów zainteresowania tak pedagogiki, jak dydaktyki i pedeutologii; pedagogiki jako dyscypliny nauk dwie kolejne jako jej subdyscypliny (Wenta, Perzycka 2009).

Pedeutologiczne wymiary – osobowość i działalność nauczyciela – zajmują mnie od zarania prac nauczycielskich i pedagogicznych, i to z tendencją do całościowego ich traktowania w ścisłym uzależnieniu od otoczenia społeczno-pedagogicznego. Kilkanaście książek (większość autorskich i kilka zbiorowych) stanowi pokłosie mojego całościowego skupiania się na tej wybranej subdyscyplinie. Traktujemy ją interdyscyplinarnie, co już samo w sobie potwierdza starania o immanentne cechy takiego ujęcia problematyki – wielostronne i całościowe.

Aby uzasadnić i choć najkrócej ukazać specyfikę autorskiego podejścia podam kilka zdań sprawozdania o zawartości jednej z monografii. Oto inspiracje teoriami systemów posłużyły tam jako kolejnego stopnia i zakresu inspiracje systemologiczne opracowań pedeutologicznych. W tym celu – w trójdzielnej rozprawie – daję najpierw 1) wyjaśnienia kwestii reorientacji i reinterpretacji filozofii pedagogiki i w następstwie także jej metodologii (s. 7-66); 2) opisuję możliwość modelowania systemowego w pedeutologii (s. 67-144), aby 3) dać przykłady konkretyzacji tych dwu problemów na materiale celowo dobranych 10 zagadnień rzeczowych pt. „Wybrane problemy teoretyczne i praktyczne pedeutologii” (Durań-Nowakowa 2000, s. 145-300).

Na podstawie dotąd przedstawionych faktów i doń autorskich argumentów oraz danych uszczegółowionych – przez ich zwięzłe zreferowanie we wspomnianych monografiach – można zauważyć odmienność, ale i owocność traktowania tych materiałów przez pryzmat założeń systemologii i cybernetyki. Pozostaje więc pytanie, czy te owoce trybu systemologicznego poznania i opisu pedeutologii noszą znamiona tylko odmienności czy nowości lub nowatorstwa, czy twórczości albo oryginalności. Na to pytanie poczekamy, aby zechcieli odpowiadać nasi czytelnicy. Zaś moje osobiste zdanie naszkicuję, uzasadniając egzemplifikacją dalej.

Zakończenie: pedeutologia systemologiczna na drodze od schematu do kreatywności

Zaistnienie pedeutologii, tak jak i pedagogiki systemologicznej pozostaje faktem i ma własną historię, począwszy od lat 70. XX stulecia, posiada swoje nie mało liczne piśmiennictwo, własny przedmiot i swoistą metodologię rozpoznawania problematyki. Co więcej, bibliografia opublikowanych pozycji o takich podejściach dowodzi wnikliwości w procesach poznawania i odchodzenia od rutynowego oglądu przez poszukiwanie nowszych i obiecujących ujęć aż po próby wnoszenia wkładu niepospolitego, nieschematycznego.

Badania kierunków i etapów rozwoju zastosowań paradygmatu systemologicznego w pedagogice i pedeutologii zaowocowały kolejną już starszą i najnowszą monografią autorstwa jednej moich dawniejszych uczennic, której ta publikacja w dwojakim sensie – osobistym i społeczno-pedagogicznym okazuje się zwieńczeniem wielu lat pracy i licznych utworów upubliczniczonych drukiem. Ilustrują one i dokumentują tej Profesor Marzenny Magdy-Adamowicz drogi autorskie pedagogiczne i pedeutologiczne, począwszy od najpierw nieco nieśmiały i jeszcze może schematycznych podejść (Magda-Adamowicz 1999) do coraz dojrzałych i kreatywnych aplikacji modelu systemologicznego poznania, aż do oryginalnej twórczości

(Magda-Adamowicz 2015). Niechże zatem służą one za egzemplifikację ciekawej, konsekwentnej, systematycznej i ustawicznie pogłębianej drogi do kreatywności, do twórczości w naukach pedagogicznych.

Dlatego za najlepszą formę zakończenia niniejszego eseju można uznać przedstawienie konkretnych osiągnięć tejże Autorki, która zasadnie i wnikliwie udokumentowała oryginalne podejście do zbadania twórczości pedagogicznej nauczycieli w tutaj preferowanym modelu systemowym poznania naukowego. Czyni to dociekliwie i starannie – radując serce dawnej promotorki pierwszego stopnia awansu naukowego – na fundamentach najpierw charakterystyki fenomenu twórczości człowieka a twórczości pedagogicznej w szczególności (tamże, s. 7-72). Za następny poziom i zakres analiz i interpretacji przyjmuje systemowo traktowane koncepcje twórczości (s. 73-100). Dalej obszernie specyfikuje rozumienie kategorii i zjawiska systemowej konceptualizacji twórczości pedagogicznej nauczycieli (s. 101-161). Następnie formułuje utrzymaną w duchu systemowości udatną charakterystykę epistemologicznych podstaw badań nad twórczością pedagogiczną nauczycieli (s. 161-198). Wieńczy tę rozprawę autorsko porządny opis techniki i narzędzia badania tej twórczości pedagogicznej nauczycieli – z krytycznym wyeksponowaniem ich zalet i niedostatków – na podstawie własnych doświadczeń badawczych (s. 199-228).

Przekonana argumentami w obu cytowanych utworach argumentami, podzielam stanowisko Autorki, że dzięki tak całościowo według paradygmatu systemologicznego eksplorowanej i opisanej twórczości pedagogicznej nauczycieli w poznawaniu studyjnym i rozpoznaniu badawczym oraz do nich adekwatnej nawet (co już niezwykle trudne!) działalności praktycznej Autorki i Jej uczniów pedagogów następuje odsłanianie i ujawnianie ludzkich potencjałów każdego człowieka (s. 228) na drodze do twórczego i nawet oryginalnego wyrażania osobowości nauczyciela – w ich sukcesywnej kontynuacji, a nie tylko skokowo – od naszych mistrzów po naszych studentów/uczniów w kolejnym pokoleniu. Dowodzą tego opinie wydawnicze (Maria Jakowicka, Wiesława Limont, Ewa Ogrodzka-Mazur, Janina Parafiniuk-Soińska, Stanisław Popek, Stanisław Palka i inni) całokształtu monolitycznego dorobku i osiągnięć Autorki, przywołanych tu ilustratywnie dwu wybranych monografii.

Literatura

- BERTALANFFY L. V. (1984), *Ogólna teoria systemów. Podstawy, rozwój, zastosowanie*, PWN, Warszawa.

- BLÍŽKOVSKÝ B. (1992), Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi, Wydawnictwo AMOSIUM, Ostrava.
- BORUŃ K. (1973), Mały słownik cybernetyczny, „Wiedza Powszechna”, Warszawa.
- DANIELS A., YEATES D., (RED.) (1974), Podstawy analizy systemów, tłum. J. Rowińska-Bloch, WNT, Warszawa.
- DURAJ-NOWAKOWA K. (1978), Praktyka pedagogiczna. Przewodnik dla studentów, Wydawnictwo UŚ, Katowice.
- (1979), Praktyki zawodowe w kształceniu studentów na kierunkach nauczycielskich, Wydawnictwo UŚ, Katowice.
 - (1981), Samookreślenie zawodowe studentów kierunków nauczycielskich uniwersytetu, Wydawnictwo UŚ, Katowice.
 - (1986), Gotowość zawodowa nauczycieli, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.
 - (1989), Kształtowanie gotowości zawodowej studentów, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.
 - (1992), Teoria systemów a pedagogika, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.
 - (1995), Tematy systemowe zajęć w przedszkolu, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.
 - (1996a), Profesjonalizacja studentów przez teorie i praktyki pedagogiczne, Wydawnictwo MWSHP, Łowicz.
 - (1996b), Procedura modelowania systemowego w dydaktyce, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków.
 - (1997), Modelowanie systemowe w pedagogice, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków.
 - (1998), Integrowanie edukacji wczesnoszkolnej: modernizacja teorii i praktyki, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
 - (2000), Systemologiczne inspiracje pedeutologii, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
 - (2001), Planowanie integrowania edukacji wczesnoszkolnej: założenia i scenariusze zajęć, Wydawnictwo Uczelniane WŚ, Kielce.
 - (2010), Modelowanie systemowe w pedagogice, [w:] Podstawy metodologii badań w pedagogice, red. S. Palka, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.

- GOŚCIŃSKI J. (1968), Elementy cybernetyki w zarządzaniu, PWN, Warszawa.
- GREŃIEWSKI H. (1969), Cybernetyka niematematyczna, PWN, Warszawa.
- HEISENBERG W. (1987), Część i całość: rozmowy o fizyce atomu, przekł. K. Napiórkowski, PIW, Warszawa.
- KALISZEWSKA M., KLASIŃSKA B., (RED.) (2010), Szkice systemowych ujęć pedagogiki, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, Kielce.
- KEMPISTY M., (RED.) (1973), Mały słownik cybernetyczny, „Wiedza Powszechna”, Warszawa.
- KOTARBIŃSKI T. (1972), Abecadło praktyczności, „Wiedza Powszechna”, Warszawa.
- KOTARBIŃSKI T. (1973), Traktat o dobrej robocie, Zakład Narodowy Ossolińskich, Warszawa.
- KUČEROVÁ S. (1987), Systémové ponatí výchovy a vzdělávání učitel'ov, Wydawnictwo SPN, Bratislava.
- LASZLO E. (1978), Systemowy obraz świata, przekł. U. Niklas, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- LEWOWICKI T., SIEMIENIECKI B., (RED.) (2012), Cyberprzestrzeń i edukacja, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- LUHMANN N. (2007), Systemy społeczne: zarys ogólnej teorii, Zakład Wydawniczy „Momos”, Kraków.
- MAGDA M. (1999), Kształtowanie wrażliwości moralnej uczniów w edukacji wczesnoszkolnej, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- MAGDA-ADAMOWICZ M. (2007), Wizerunek twórczego pedagogicznie nauczyciela klas I-III, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra.
- MAGDA-ADAMOWICZ M. (2015), Twórczość pedagogiczna nauczyciela w kontekście systemowym. Źródła, koncepcja i identyfikacje, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- MAZUR B. (1975), Metoda modelowania probabilistycznego w dydaktyce, Wydawnictwo UW, Warszawa.
- MAZUR M. (1976), Cybernetyka i charakter, PIW, Warszawa.
- MYNARSKI S. (1981), Elementy teorii systemów i cybernetyki, PWN, Warszawa.

- MYNARSKI S. (1985), Sprzężenie nauki badań naukowych i dydaktyki, „Dydaktyka Szkoły Wyższej”, nr 3.
- PSZCZOŁOWSKI T. (1978), Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji, Wydawnictwo OSSOLINEUM, Wrocław.
- WENTA K. (2003), Samouctwo informacyjne młodych nauczycieli akademickich, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- WENTA K., PERZYCKA E. (2009), Edukacja informacyjna. Neomedia w społeczeństwie wiedzy, Wydawnictwo Zapol, Szczecin.
- VASTA R., HEITH M., MILLER S. A. (1995), Psychologia dziecka. Ujęcie systemowe, tłum. M. Babich, WSiP, Warszawa.

Krystyna Duraj-Nowakowa

SYSTEMOLOGICAL PEDEUTOLOGY FROM SCHEMATIC ACTING TO CREATIVITY IN PEDAGOGY

Keywords: applications of the theory of systems, systemological pedagogy, systemological pedeutology.

This paper is an attempt to perceive pedeutology in systemological perspective on the way from technology and schematic models to humanistic approaches, through non-pattern acting and creativity. Materials from both sub-disciplines – pedeutology and methodology of sciences – serve here as a sphere of cognition. In both of them, important data of double provenance can be found: first, in outstanding authors' social and humanistic writings; secondly, in (after being confronted with the previous ones) the author of this article's and the closest circle of her colleagues' scientific writings gained from the last 35 years of collective study and research investigations. In those studies, the case study method was used most frequently; for each study, adequate subject- and object-matter literature was selected, and empirical research conducted. The results and contents of this paper are most briefly shown through the following theses:

Introduction: aims and research methodology

1. From the science about systems, through the methodology of science, to the methodology of pedagogy
2. Systemological pedagogy
3. Systemological inspirations in pedeutology

Conclusion: systemological pedeutology on its way from schematic acting to creativity.

Krystyna Duraj-Nowakowa

PEDEUTOLOGIA SYSTEMOLOGICZNA OD SCHEMATU DO KREATYWNOŚCI W PEDAGOGICE

Słowa kluczowe: aplikacje teorii systemów, pedagogika systemologiczna, pedeutologia systemologiczna.

Cel opracowania to próba egzemplifikacji pedeutologii w ujęciu systemologicznym na drodze od technologiczno-schematycznych ujęć do podejść humanistycznych przez nieszablonowość, kreatywność, twórczość. Za obszar poznania służą więc materiały z obu dyscyplin – pedeutologii i metodologii nauk. W obu obszarach ważkie są dane dwoistego pochodzenia – z piśmiennictwa społeczno-humanistycznego najwybitniejszych autorów i z, konfrontowanego z pierwszym dorobku autorskiego i najbliższego grona współpracowników z ostatniego 35-lecia naszych prac studyjnych i badawczych. W pracach tych wykorzystywano najczęściej metodę studium przypadku, do każdej z prac dobrano literaturę według kryterium podmiotowego i przedmiotowego oraz przeprowadzono badania empiryczne. Wyniki i zawartość opracowania:

Wstęp: cele i metodyka badań

1. Od nauki o systemach przez metodologię nauk do metodologii pedagogiki
2. Pedagogika systemologiczna
3. Systemologiczne inspiracje pedeutologii

Zakończenie: pedeutologia systemologiczna na drodze od schematu do kreatywności.